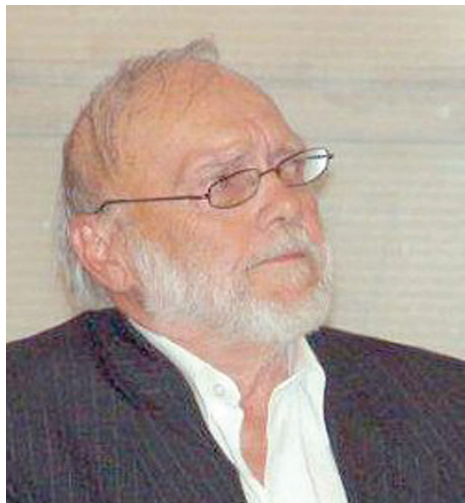


Havisjúka contra solidariteti

– Dramatiseraður spádómur um figgjarligt omanlop



Virgar T. Dalsgaard

Sögan endurtekur seg næstan regluliga: Tá ið finanskreppan herjaði fyrri 11 árum síðani, skrivaði eg hesa grein um tær periodiskt afturvendandi rembingar og kreppur, sum tann otálmaða kapitalisman sleppur at mishandla bæði einstaklingar og heil samfeløgum við, inntil Staturin noydist at feia upp eftir ta ábyrgdarleysu festina. Nú tær flestu fyrirkur bidda um risaveitingar frá tí annars útskeldaða Statinum, tykist greinin enn meira aktuell í dag.

Sosialurin hevur verið so brinasamur at prenta hana uppáftur in extenso og obroytta:

Tann 31. august 1928 var allarfyrra framfórslan í Berlin á Theater am Schiffbauerdamm* av tí beisku, men stuttligu samfelagssatiruni hjá Bertolt Brecht, Dreigroschenoper (Laser og pjalter), har hann lýsir tað borgarliga privatkapitalistiska samfelagið sum bart út sminkaðan kriminalitet og ger vart við tann týðuliga felagsnevnanin millum ta grádigu havisjúkuna í bankaheiminum og brotsmanna-verðini, har mannalív ikki verða takseraði sum annað enn ein vøra ella ein aktia.

Gott eitt ár seinni fekk aktiubørsurin í Wallstreet so álvarsaman skaða av tí fullkomuliga amoralska hazardspælinum við aktium, at meginparturin av tí bólgaðu amerikonsku bløðruøkonomiini kollapsaði. Tann legendariska svartá hósðagin í oktober mánaði rakti finanskreppan meginpartin av bankaverðini, og sum tey flestu vita, fekk tað transatlantiskar fylgjur, sum sendu ein europeiskan banka fyrri og annan eftir á húsagang. Úr eini "lokali" børskrisu fingur vit eina globala bankakrisu.

Um ársskiftið 1929/30 lógu meginparturin av teimum vesturlendsku bankunum í andaleypi, og figgjarkrisan sendi milliónir av fólki út í arbeiðsloysi! Teir klynkandi bankarnir og tann hálovaða kapitalisman máttu fáa kunstigan andadrátt frá tí almenna; annars buðu tey ikki bótur.

Eftir at so nógvir bankar vórðu avdúkaðir sum hálvkriminellir og skuldu hava almannahjál, hildu nógv fólk, at Brecht mátti hava profetiskar gávur, tí tað dramatiska aðaltemaið í sjónleikinum hjá honum er m.a. spurningurin um, hvør ið er tann størsti brotsmaðurin: Tann, sum ræin ein banka, ella tann, sum stovnar ein banka!

Brecht vendir samfelagnum áranguna Sambært Brecht er kapitaleigarin og yvirklassaborgarin, eitt nú bankastjórin reelt

ein ránsmaður. Men strategiin hjá teimum er sjálvandi subtil og meira raff inerað enn hjá tí triviella tjóvinum. Tí hvat nyttar eitt kúbein afturímóti eini aktiu? Her er dygdarmunur á (brots)monnum!

Í samfelagsmálum er Brecht moralistur og heldur, at tá ið pengarnir sleppa at stýra øllum, og okkara egocentriska havisjúka verður tann einasta peilingin, ja, so hava vit jú beint út einki samfelag longur. Eitt samfelag kann ikki byggja á grádigheit, men á solidaritet.

Eftir hansara tykki er tað kapitalistiska borgarliga "samfelagið" ein kynisk parodi, tí tað (for)brúkar fólk sum eina vøru, og ein vøra kann jú altíð blakast burtur! Solidaritetur er og verður tessvegna altíð ein moralskur spurningur! Hóast sjónleikurin Dreigroschenoper er um gangstarar, tjóvar, alfonsar og alskyns órudd, veit áskoðarin væl, at Brecht við samfelagsranguni vil vísa, at tann sociala darwinisman er minst líka fúl í erva sum í neðra. Metodurnar eru bara øðrvísi: At kvala spakuliga við mjúkum floyalhandskum er líka so brutalt sum at fletta við knívi ella skera á háls!

Støðan í dag

Í mínum studentadøgum t.e. umleið 1960 vóru sjónleikir hjá Brecht nógv vitjaðir, og hartil vælfagnaðir, sjálvt av tí borgarskapinum, sum hann bødilsflongdi á sjónleikarapallinum.

Nú privatkapitalisman um ársskiftið 2008/09 einaferð enn skal hava internationala almannahjál, eisini í Føroyum, fyrri ikki at nevna Ísland, hevði verið forvitnisligt at tikið Brecht framaftur undan væðingini, tí tann gløggi dramatikanin forstóð intuitivt kapitalismuna og varnaðist gjøllari enn tey flestu, hvussu farligt tað er, tá ið ein ótamd og illastýrd økonomi idealiserar ósolidariskan atburð og eggjar til egocentriska pengagrískheit og hedonistiska havisjúku!

Hóast bæði størri og smærri kreppur hava eyðkent kapitalismuna við ca. tretivu ára millumbili í meira enn 250 ár, so vilja finansdreingir og borgarligir politikarar aldri erkenna, at figgjarligt kollaps er organiskt innbyggt í sjálvari konstruktiónini. – Tí paradoksið er, at kapitalisman noyðist at hokna av síni egnu framgongd, so leingi sum tað er grádigheitin, sum stýrir henni! Í dag hevur staturin í teimum flestu londum nógv størri figgjarmegi enn í 1929, men kortini hevur tað verið eitt tungt tak at koma aftur umaftur og skulla figgja roulettuspælið hjá pengajassunum. Í 1929 vóru statskassarnir so veikir, at tað hevði slett ikki verið ráð til tær f inansgávur, sum nú verða pakkaðar til bankarnar.

Blandingsøkonomiin tann triðji vegurin ber tað til at tálma og stýra kapitalismuni? Ja, socialdemokratiskir flokkar hava dúgliga víst á tann triðja vegin millum kapitalismu og kommunismu, nevniliga ta sonevndu blandingsøkonomiina, har tann tamda kapitalisman er undir strongum eftirliti av einum krútsterkum statsvaldi. Teir javnaðarmenn, sum serliga umboðaðu blandingsøkonomiina aftaná kríggið, vóru danskarin Viggo Kampmann, týskarin Willy Brandt og svenskarin Olof Palme fyrri bara at nevna triggjar. Teir vildu ikki beina fyrri kapitalismuni, men teir vildu hava effektivt tamarhald á henni, soleiðis at

hon bara slapp framat, har prof ittmotivið ikki gjørdi skaða. Teir friðaðu nógv øki undan henni, t.d. heilsusektorin, transport og sjálvandi allan tann sociala sektorin! Tað var altavgerandi, at staturin kundi syrgja fyrri at útjavna kreppusveiggini við miðvís-um f inanspolitikki.

Men so kom Friedmann og lokkaði menn at flyta tann økonomiska politikkin frá stjórnini yvir til tað gramma bankalagið og privatismuna! Síðani tá hava allir bankastjórar havt millionérskríða og kravt astronomiskt óforskammaða løn! Teir eru ikki í høgum kursi beint nú!

Í Onglandi missioneraðu konservativir Thatcherdreingir í 70unum fyrri nýliberalismuni og fortaldu sentimentalar søgur um pengapolitikk og privatisering, og ein løgin javnaðarmaður í Onglandi, harra Tony Blair loftaði hesum møsnum í 80unum og gjørdi tað til eingilskan Labourpolitikk. Hetta sjuskuta mótafyrbrigdið breiddi seg tíverri til fleiri javnaðarflokkar, eisini í Føroyum – og tað gjørdist ein katastrofa fyrri rørluna. Javnaðarmenn gloymdu sína solidarisku stevnu og fóru at smáfríggja við hvørvisjónum og hedonismu hjá mappudreingjum. Vaksnið menn settu seg í dagavís sum skikkiligr skúlanæmingar at gera gruppuarbeiði um eina Hvørvisjón 2015, sum skuldi gera okkum til fremsta(og ríkasta) land í verðini! Hetta var ikki sjónleikur, men føroyskur politikkur í 2006! Nógvir føroyskir javnaðarmenn mistu heilt orienteringina av privatiseringsrúsinum og fóru eisini uppí dansin um bankakálvín saman við ráum plutokratum og stupidum nationalistum. Teir blivu so garvillir av dansinum, at teir foreraðu bæði ein banka og eitt flogfelag burtur. Og harafturat premieraði man íslendskar dólga við eini stórari pengagávu, sum akkurát svaraði til hallið á figgjarlógin! Endiliga er rúsurin av, og menn eru plágaðir av herviligum ideologiskum "timburmonnum".

Tað íslenska skuldareyvamodellið

Tað eru avgjørt ikki bara javnaðarmenn, sum hava grund til at vakna við kaldan dreyman aftaná tað stóra almenna gávugildið, men fyrst og fremst allir teir fjølmiðladólarnir, sum vælsignaðu festina og harafturat runnu um geilarnar og missioneraðu fyrri tí íslenska túsundársríkinum, har sum tann plutokratiska psykosan var nógvar ferðir fúlari enn í Føroyum.

Hóast skandinaviskir analytikarar í fleiri ár høvdu víst á, at íslendisk økonomi var ein katastrofa, so blivu føroyskir journalistar og nationalistiskir politikarar við at trútta, at vit skuldu kopiera Ísland, har flestøll kundu liva av permanentum bankalíkvíddeti, heitum vatni og lýggjari luft. M.a. ýldu teir um tað sonevnda íslenska modelið, sum bæði skuldi vera nýtt og genialt. Men tað sonevnda modelið var steinaldargamalt og sjáldsama óbegávað.

Tað var tann klassiska leiðin til armóð og fordervils, nevniliga tað at amortisera gamla skuld við nýggjari (ofta útlandskari) skuld. Henda konvertering gongur bara so leingi, sum bankarnir tora og vilja, men hon ber fyrst og fremst til har, sum man hevur púra ódugiligar ella passivar politikarar, og teimum hevði man nógvar av í Íslandi. Teir sótu og fnisaðu hendur í favn og gjørdur

einki fyrri at steðga ørskapinum – tvørturímóti, teir góvu bankunum somikið blátt stempul, at teir kundu senda vælklæddar pengadreingir út um alt Europa at "ræna". – Hvør minnst ikki tann hjálparleysa statsministarar Davið Oddson, sum bleiv sparkaður uppeftir til seðlabankastjóra. Tað var verri enn at seta ein rev til at goyma at gásur! Undir honum fór íslendski nationalbankin at minna um spælibankan í Monte Carlo.

Er nakað, sum hjálpir móti ideologiskum timburmonnum? Føroyingar skuldu í dag vera takksamir fyrri, at teir ikki lótu seg lokka av vitloysinum í Íslandi. Íslendingar høvdu annars f ingið nógvar at renna skitin ørindi fyrri seg. Tíbetri vóru fleiri føroyskir politikarar, sum høvdu so mikið av realitetssansi, at teir ongantíð fóru heilt uppí dansin um Gullfoss, men tann politiski bindiklubburin, sum í dag kallar seg tjóðveldi, føldi seg kortini sera freistaðan av tí íslenska galskapinum.

Nú teir figgjarligu timburmenninir herja um landið, mugu vit tó ikki gloyma tann sonevnda Íslandssáttmálan, sum var ein ólukkulig farca. Vit eru eisini noydd til at minnast aftur á eitt løgið skald**, sum í tí pubertila organinum Fregnið í álvara skjeyt upp, at vit sum sjálvbodnir trælir áttu at leggja okkum undir Ísland og íslendskan valuta í eini 50 ár. Soleiðis sum íslenska krónan hevur tað beint nú, hevði verið fátæksligt hjá tí uppfínnsama skaldinum! Tað er uppá tíðina, at vit sleppa okkum av við Íslandssjúkuna, og geva íslendskum sambandsmonnum durafjórðingin.

Tað tykist næstan, sum um íslendingar hava instruerað sín samfelagsliga harmaleik eftir manuskriptinum til Dreigroschenoper! Brecht meinar jú, at har fyrst grádigheitin sleppur at seta dagsskránna, verður landsins stjórn líka amoralsk sum undirverðin við sínum gangstarum. Alt tað privatkapitalistiska samfelagið verður stutt sagt gjøgnumsurgað úr erva av økonomiskum ábyrgdarloysi og primitivari havisjúku. Visti tann ironiski Bertolt Brecht um Ísland í dag, hevði hann flent leingi og konstaterað, at Mack mit Messer er ein kriminellur amatørur í mun til teir ráðandi íslendsku mappudreingirnir, sum hava svansað seg fram á teimum bonaðu gólvunum í øllum Europa. Visti Brecht um Føroyar, hevði hann bara gemytliga brosað og sagt, at tað er ótrúliga farligt at lata seg tøla av plutokratiskari megalomani, og teir, sum vilja eta kirsuber við teimum stóru, fáa ofta steinarnar í eyguni!

Men hvussu lofta javnaðarmenn sær, rakna við og f inna aftur á beint? Hvussu sleppa vit av við teir herviligu timburmenninar, nú pengarúsurin er av? Ja, tað finst ein gamal og hollur eleksirur – hann eitur solidaritetur. Tað er tann einasta verndin móti tí gríska og misantropiska egocentrisiteti, sum kapitalisman byggir á.

* Aftaná kríggið fekk tað navnið "Berliner Ensemble" ** Tað sigur sjálvt, at tað er Føroya størsta skald.